

Vplyv vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie v oblasti priamych zahraničných investícií

Beáta ŠAKOVÁ – Heda HANSENOVÁ*

Úvod

Pre Slovenskú republiku je Európska únia rozhodujúcim zdrojom priamych zahraničných investícií (PZI). Európska únia zohráva v celosvetovom meradle najsilnejšie postavenie ako poskytovateľ PZI, a zároveň aj ako ich príjemca. Z hľadiska globálnych svetových tokov je vnútroeurópske investovanie (t. j. investovanie členských štátov EÚ v iných členských štátoch EÚ) najsilnejšie. Prezentovaný článok na základe analýzy globálnych a európskych tokov investovania s osobitným zreteľom na investovanie v kandidátskych krajinách rozoberá možné účinky investičných tokov v súvislosti s očakávaným členstvom SR v EÚ.

1. Postavenie Európskej únie ako globálneho investora

Toky PZI dosiahli v roku 2000 rekordnú úroveň 1,2 bilióna USD. Triáda (Japonsko, Európska únia a USA) už dlhodobo predstavuje najväčšieho poskytovateľa, ale aj príjemcu priamych zahraničných investícií. V roku 1998 – 2000 bol jej podiel na celosvetovom príleve PZI 75 % a na celosvetovom odleve 85 %, na celkovom objeme prijatých PZI 59 % a na celkovom objeme umiestnených PZI to bolo 78 % [14]. Koncom 90. rokov v triáde sídlilo 50 000 materských spoločností transnacionálnych korporácií a 100 000 zahraničných afiliácií, z toho 33 000 materských spoločností a 54 000 afiliácií sídlilo v EÚ. Podiel EÚ na celkových tokoch PZI triády (meraných odlevom aj celkovým objemom PZI) sa neustále zvyšoval. Pozíciu najväčšieho investora prevzala od roku 1999 od USA Veľká Británia a USA v roku 2000 predstihlo aj Francúzsko.

Európska únia je dlhodobo najväčším investorom spomedzi krajín triády (pozri graf 1). Jej investície v roku 2000 predstavovali 805 mld USD, čím vysoko presiahli investície USA, ktoré sú so 152 mld USD odlevu PZI na druhom mieste. Na treťom mieste s 31,5 mld USD sa nachádza Japonsko. Európska únia sa v posledných rokoch podieľa na celosvetovom ročnom odleve PZI až 70 %. Väčšina z nich (až 68,7 % odlevu PZI z EÚ v roku 2000) však končí v samotnej Európskej únii.

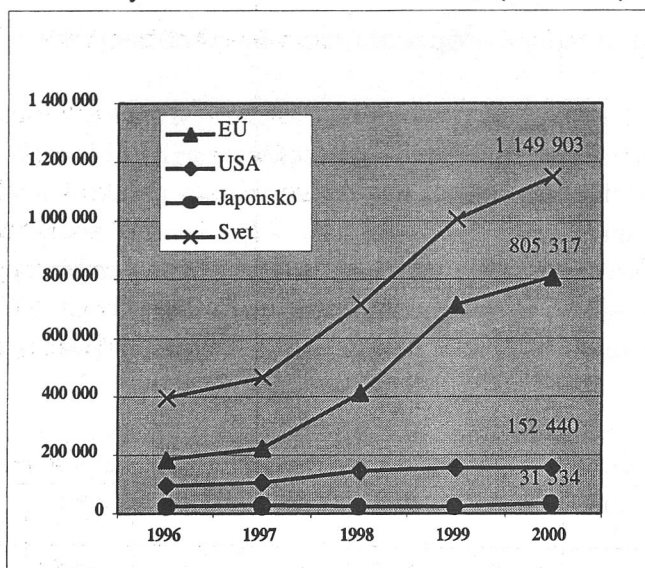
---

* Ing. Beáta ŠAKOVÁ, PhD. – Dr. Ing. Heda HANSENOVÁ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra medzinárodného obchodu, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5

Vnútroeurópske investovanie (pozri graf 2) malo v roku 2000 podiel až 48 % na celosvetovom odleve PZI (r. 1999 tento podiel predstavoval 33 %, r. 1998 20 %). Takmer polovičný podiel na celosvetovom odleve dokazuje, že vnútroeurópske investovanie je z hľadiska globálnych investičných tokov najrozhodujúcejšie.

Graf 1

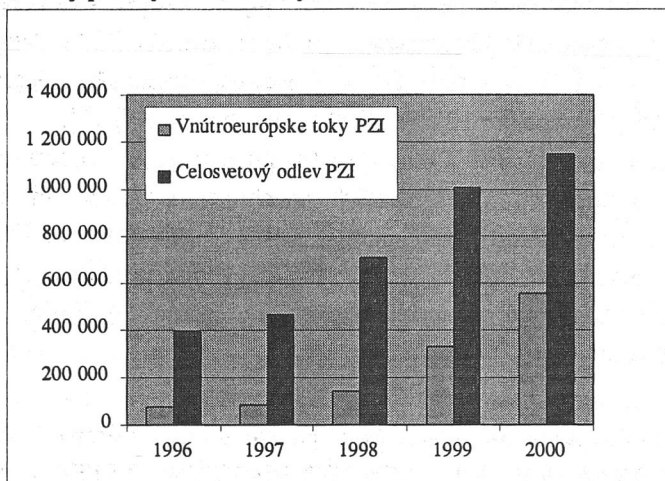
Odlev priamych zahraničných investícií v rokoch 1996 – 2000 (v mil. USD)

Prameň: Spracované podľa [5].

Graf 2

Vnútroeurópske toky priamych zahraničných investícií v rokoch 1996 – 2000 (v mil. USD)

Prameň: Spracované podľa [5].

Vnútroeurópske investovanie dosahovalo stabilnú výšku až do roku 1996. Prvý výraznejší nárast sa zaznamenal v roku 1997, keď PZI prúdiace z EÚ do iných štátov EÚ dosiahli nárast o 173 % [9]. V roku 2000 sa vnútroeurópske toky PZI zvýšili o 50 %. Medzi najväčších poskytovateľov PZI patrili: Veľká Británia, Francúzsko, Belgicko, Luxembursko, Nemecko a Holandsko, ktoré poskytli 83 % objemu PZI v roku 1992 – 2000 a v rovnakom období prijali 76 % objemu PZI.

2. Investičné aktivity Európskej únie v kandidátskych krajinách

Krajiny SVE¹ nezohrávajú vo svetových kapitálových tokoch rozhodujúcu úlohu – v roku 2000 prijali len 2 % z celosvetového prílevu PZI [14]. Desať z trinástich kandidátskych krajín strednej a východnej Európy prilákalo v roku 2000 PZI v celkovom objeme 20 mld USD (pozri tab. 1). Väčšina PZI pochádza už tradične z krajín EÚ (pozri graf 3). Podiel EÚ na príleve PZI do kandidátskych krajín sa dlhodobo pohybuje vo výške zhruba 80 %, s výnimkou roka 1999, keď došlo k poklesu na úroveň 60 %. V roku 2000 sa však tento podiel vyšplhal opäť na 80 %.

Tabuľka 1

Prílev priamych zahraničných investícií do krajín strednej a východnej Európy

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1989 – 2000 (celkový objem)
Krajiny SVE*	7 585	9 139	15 047	17 748	19 961	20 800	92 087

* Krajiny SVE zahŕňajú v tomto prípade Bulharsko, Českú republiku, Estónsko, Litvu, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko. Turecko, Cyprus a Malta nie sú do štatistiky zahrnuté.

Prameň: [5].

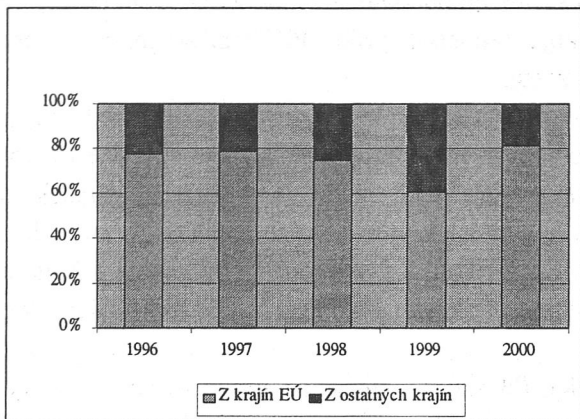
Najväčšími investormi v kandidátskych krajinách boli spomedzi členských štátov EÚ tieto: v roku 2000 Francúzsko 24 %, Holandsko 21 %, Nemecko 19 % a Rakúsko 10 %. Tri členské štáty EÚ – Nemecko, Holandsko a Francúzsko poskytli kandidátskym krajinám v roku 2000 až dve tretiny PZI [6].

Francúzsko v roku 1996 – 2000 investovalo najviac v Poľsku (r. 2000 tam smerovalo až 88 % investícií). Na druhom mieste (ale s výrazne nižším objemom PZI) sa ako krajina určenia ocitlo Rumunsko a za ním nasledovala Česká republika. Holandsko investovalo najviac v Poľsku, Maďarsku a Českej republike. Nemeckí investori sa takisto zamerali na rovnaké krajiny – Poľsko, Maďarsko a Českú republiku.

¹ Stredná a východná Európa (SVE) v tomto prípade zahŕňa: Albánsko, Bielorusko, Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko, Chorvátsko, Českú republiku, Estónsko, Maďarsko, Litvu, Lotyšsko, Macedónsko, Moldavsko, Poľsko, Rumunsko, Ruskú federáciu, Slovensko, Slovinsko, Ukrajinu a Juhoslovanskú federáciu.

Graf 3

Prílev priamych zahraničných investícií v kandidátskych krajinách podľa pôvodu v rokoch 1996 – 2000

Poznámka: Štatistické údaje použité za 13 kandidátskych krajín.

Prameň: Spracované podľa [6].

3. Postavenie Slovenskej republiky ako hostiteľskej krajiny

Slovensko dosahuje na globálnych tokoch PZI len 0,003 %. Ako príjemca PZI zaostáva aj z regionálneho hľadiska. Pozícia Slovenska ako recipienta PZI je v porovnaní s okolitými krajinami stále nedostatočná; tri krajiny strednej a východnej Európy – Poľsko, Česká republika a Ruská federácia – v roku 2000 získali 2/3 PZI smerujúcich do regiónu strednej a východnej Európy. Situácia sa zlepšila len vďaka privatizácii, čo však možno považovať len za krátkodobý fenomén. Napriek otvoreniu privatizácie zahraničným investorom *Slovensko zaostáva za okolitými štátmi* – celkový objem priamych zahraničných investícií (t. j. kumulatívny ukazovateľ) dosiahol čiastku, ktorá je značne nižšia ako ročný (!) prílev, ktorý smeroval do Českej republiky v posledných štyroch rokoch.

Pre slovenskú ekonomiku sú najrozhodujúcejšími poskytovateľmi PZI geograficky blízke krajiny – Nemecko a Rakúsko. (Z Rakúska v roku 2000 smerovali 2/3 odlevu do okolitých krajín strednej a východnej Európy.)

Z hľadiska ekonomického postavenia vo svete je pozícia SR ako hostiteľskej krajiny uspokojivá. Dokumentuje to aj index prijatých PZI, ktorý v roku 2001 zavedla UNCTAD (Konferencia OSN pre obchod a rozvoj). Index predstavuje priemer troch ukazovateľov – podielu PZI v hostiteľskej krajine na svetovom príleve PZI k jej podielu na HDP, zamestnanosti a exporte. Aby sa eliminovali jednorazové výkyvy v tokoch PZI, zohľadňuje sa prílev PZI za trojročné obdobie. Aj keď je vypovedacia schopnosť indexu značne obmedzená (diskutabilný je najmä výber

čiasťkových ukazovateľov; index ďalej hovorí o relatívnom úspechu či neúspechu krajiny v prilákaní PZI bez toho, aby sa posudzovali jednotlivé determinanty PZI; otázne je aj to, či trojročné obdobie stačí na eliminovanie jednorazových výkyvov v tokoch), umožňuje zhodnotiť prílev PZI vzhľadom na „ekonomickú veľkosť a silu“ krajiny vo svete.

Slovensko sa ocitlo v skupine krajín, ktoré dosiahli hodnotu indexu 1, čo znamená, že vzhľadom na svoju ekonomickú pozíciu vo svete (meranú už spomenutým podielom na svetovom HDP, exporte a zamestnanosti) získalo tomu zodpovedajúci prílev PZI. V skupine krajín, ktorých index dosiahol hodnotu 1, sa Slovensko ocitlo spolu s Kostarikou, Salvadorom, Maďarskom a Malajziou. Je to lepšie postavenie, ako je priemer krajín strednej a východnej Európy, ktorý predstavoval hodnotu 0,6.

Česká republika, Poľsko, pobaltské krajiny a Bulharsko však boli v prilákaní PZI úspešnejšie (pozri tab. 2).

Dobré postavenie Slovenskej republiky však do značnej miery ovplyvnila skutočnosť, že privatizácia sa pre zahraničných investorov otvorila až po roku 1998, čo sa prejavilo silným prílevom PZI v porovnaní s predchádzajúcim obdobím.

T a b u ľ k a 2

Postavenie krajín strednej a východnej Európy podľa indexu prijatých priamych zahraničných investícií v rokoch 1998 – 2000

Krajina	Index prijatých PZI v rokoch 1998 – 2000
Česká republika	2.0
Estónsko	1.6
Poľsko	1.3
Bulharsko	1.2
Litva	1.1
Lotyšsko	1.1
Slovensko	1.0
Maďarsko	1.0
Rumunsko	0.8
Slovinsko	0.3
Cyprus	0.3

Poznámka: Index prijatých PZI sa počíta ako priemer troch čiastkových ukazovateľov: podielu na príleve PZI k podielu na HDP, k podielu na zamestnanosti a k podielu na exporte.

Prameň: [14].

Existuje niekoľko prognóz ďalšieho vývoja PZI. Jednou z nich je aj prognóza vypracovaná *Economist Intelligence Unit* (EIU).² Podľa ich štúdie [7] sa prílev PZI do krajín strednej a východnej Európy bude v najbližšom období naďalej zvyšovať (pozri tab. 3).

² Prognóza EIU vychádza z hodnotenia podnikateľského prostredia, ktoré zachytáva súčasný stav, budúci vývoj a odráža hlavné determinanty PZI. Model využíva kvantitatívne údaje, firemný prieskum a hodnotenia expertov.

Značné rozdiely medzi kandidátskymi krajinami v prilákaní PZI v rokoch 1996 – 2000 odrážajú veľkosť ich trhu, kvalitu celkového podnikateľského prostredia, výšku mzdových nákladov, vybavenosť prírodnými zdrojmi, rozdielne privatizačné metódy a prístup na trh. Aj keď sa možnosti investovania prostredníctvom privatizácie vyčerpávajú, zvýšia sa investície na zelenej lúke, ako aj reinvestície v existujúcich podnikoch so zahraničným kapitálom. Slovensko spolu s Českou republikou bude mať najvyšší podiel prílevu PZI na HDP (7 %) a v prepočte prílevu PZI na obyvateľa by sa podľa prognóz malo do roku 2005 zaradiť hneď za Českú republiku.

T a b u ľ k a 3

Priemerný ročný prílev priamych zahraničných investícií do kandidátskych krajín

Krajina	1996 – 2000			2001 – 2005		
	Prílev PZI v mil. USD	Podiel na HDP v %	PZI na obyv. v USD	Prílev PZI v mil. USD	Podiel na HDP v %	PZI na obyv. v USD
Poľsko	6 528	4.3	169	6 900	3.2	178
Česká republika	3 463	6.4	337	4 960	6.9	486
Maďarsko	2 029	4.4	201	2 030	3.0	205
Pobaltské krajiny	1 173	5.5	154	1 270	4.1	169
Rumunsko	1 115	3.0	50	1 350	2.9	60
Slovensko	699	3.5	129	1 640	6.9	303
Bulharsko	594	5.1	74	950	5.6	121
Litva	460	4.4	124	450	3.1	121
Lotyšsko	403	6.7	164	470	5.5	198
Estónsko	310	6.3	214	350	4.7	243
Slovinsko	236	1.3	119	590	2.4	296
Spolu	2 818	4.24	144.58	3 451	4.03	198.33

Prameň: [7].

Uvedený scenár možno považovať za príliš optimistický. Boom tokov PZI na prelome 20. a 21. storočia bol spôsobený predovšetkým vlnou fúzií a akvizícií, ktorá spôsobila, že ročný prílev presiahol miliónovú hranicu. Takýto stav je však dočasný, pretože recesia na americkom a európskom kontinente sa odrazí aj na údajoch o investovaní.

Z dlhodobého hľadiska nemožno očakávať, že rapidný nárast prílevu PZI bude pokračovať. Možnosti privatizácie v regióne strednej a východnej Európy (vrátane Slovenska) sa však postupne vyčerpávajú a investori, ktorí sa chceli v uvedenom regióne etablovať, tak už dávno urobili.

Na strane druhej vstup kandidátskych krajín do Európskej únie môže prilákať investície predovšetkým malých a stredných podnikov, keďže štyri slobody (spočiatku najmä odstránenie kontrol na hraniciach, t. j. zaručenie voľného pohybu tovarov) uľahčí subdodávateľské väzby medzi podnikmi EÚ a podnikmi nových členských štátov. K prevratným strategickým investíciám už zrejme nedôjde.

4. Účinky vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie v oblasti priamych zahraničných investícií

4.1. Pozitívne účinky

Priame zahraničné investície popri subvenciách z EÚ patria k dvom hlavným tokom, ktoré spolu s obchodnými tokmi budú prúdiť z EÚ do SR po jej prijatí za člena. Členstvo SR v EÚ umožní, aby *participovala na vnútorných tokoch PZI* v rámci EÚ, ktoré sú najsilnejšie aj z celosvetového hľadiska. Bude zárukou politickej aj ekonomickej stability, čo takisto prispeje k prílevu PZI z EÚ do krajiny. Rovnaké pravidlá vnútorného trhu budú zárukou istoty pre zahraničných investorov, čím sa zníži riziko investovania. Zároveň to umožní, aby sa vytvoril priestor na *prilákavie PZI aj z ostatných regiónov* – najmä USA a Japonska, ktoré vstupom na náš trh budú môcť pôsobiť na trhoch EÚ. To si však vyžaduje silný marketing v oblasti *promotion* krajiny. Slovensko by túto stránku mohlo využiť aj z krátkodobého hľadiska, a to v najbližších dvoch rokoch pred vstupom do EÚ. Na získanie investorov z uvedeného regiónu bude potrebovať cieleň marketing. Vzhľadom na to, že ostatné európske štáty – nečlenovia EÚ – majú vysoký podiel PZI v členských štátoch EÚ, nemožno očakávať, že toky PZI z týchto krajín sa výrazne presmerujú v prospech Slovenska.

Vstup Slovenska do EÚ bude spojený s úsilím plniť Maastrichtské kritériá (cenová stabilita, stabilita úrokových mier, menová stabilita, fiškálna rovnováha a vládny deficit a vonkajšie zadĺženie) nevyhnutné pre vstup krajiny do hospodárskej a menovej únie. Tento fakt *vytvorí podmienky na finančnú stabilitu* v ekonomike, ktorá bude tiež zárukou pre zahraničných investorov, čo povedie k prilákaniu ďalších PZI. Finančná stabilita patrí k faktorom, ktoré zahraniční investori berú do úvahy pri rozhodovaní o umiestnení PZI.

Členstvo Slovenskej republiky v EÚ zaručí preberanie európskeho práva do národnej legislatívy. Tým sa *posilní dôveryšnosť krajiny* a zaručí rovnaký rámec podnikateľského prostredia pre ďalšie investície. Podmienkou je však dôsledná implementácia *acquis communautaire* v praxi vrátane vymožitelnosti práva. Vstup do EÚ prinesie aj *silnejší tlak na boj proti korupcii*, kde má Slovensko z hľadiska dôveryhodnosti slabšie postavenie (nachádza sa na podobnej úrovni ako Bulharsko a Rumunsko, kým Estónsko, Slovinsko a Maďarsko sa hodnotia ako najúspešnejšie v boji proti korupcii).

Ďalším výrazným prínosom členstva SR v EÚ bude nárast investícií, ktoré budú mať *pozitívny vplyv na životné prostredie*. Každá investícia musí byť totiž v súlade s environmentálnym *acquis communautaire*, ktoré pozostáva z viac ako 300 nariadení a smerníc, ktoré je potrebné prevziať do národnej legislatívy vrátane ich implementácie a uplatňovania v praxi.

4.2. Negatívne účinky

Vstupom SR do EÚ sa budú musieť *odstrániť daňové zvýhodnenia*, ktoré sa poskytujú zahraničným investorom tak, aby boli v súlade s pravidlami *acquis communautaire* v oblasti hospodárskej súťaže. Tým sa zníži atraktivita krajiny pre zahraničných investorov, ale na druhej strane sa vytvorí tlak na to, aby sa politika voči PZI preorientovala z daňových motívov na iné vytvorené výhody, napríklad stabilné podnikateľské prostredie (vrátane ekonomickej a politickej stability), vysokokvalifikovanú a spoľahlivú pracovnú silu, odbyrokratizovanie, legislatívnu precíznosť. Prax ukázala, že *investičné stimuly neumožnia úplne vyriešiť problémy trhu práce, prípadne zaostávajúcich regiónov* a nemožno nimi zakryť problémy nefunkčného podnikateľského prostredia.

Ďalším negatívnym dôsledkom v oblasti priamych zahraničných investícií je ich *koncentrácia do niekoľkých odvetví*. Typickým príkladom je automobilový priemysel, v rámci ktorého sa značná časť kapacít presunula do krajín strednej a východnej Európy. V rámci tohto regiónu sú 3/4 subdodávateľských závodov koncentrované do automobilového klustra v tvare kruhu s priemerom 200 km, ktorý pokrýva juh Poľska, východ Čiech, západ a stred Slovenska a sever Maďarska vrátane Budapešti.³ Hlavné riziko spočíva vo vysokej citlivosti regiónu a jednotlivých ekonomík na každú zmenu v oblasti dopytu. Aj slabá recesia európskeho trhu sa silne premieta do výkonnosti ekonomiky v uvedenom odvetví. Osobitne to potvrdila aj investícia v spoločnosti Volkswagen, ktorá rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje exportnú výkonnosť slovenskej ekonomiky. Každý výkyv v dopyte sa premietne do makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky, najmä do výšky HDP a exportu. Navyše tempo rastu predaja automobilov na európskom trhu začína stagnovať a očakáva sa, že sa ustáli na úrovni 2 – 4 % ročne, čo zodpovedá miere náhrady starých automobilov za nové. Z dlhodobého hľadiska ďalšie riziko spočíva v postupnom približovaní úrovne miezd v SR úrovni v EÚ. Preto možno očakávať, že táto výroba sa presunie ďalej na východ, resp. juhovýchod Európy.

Ak bude pokračovať doterajšie sektorové rozmiestnenie PZI (automobilový priemysel, textilný a odevný priemysel, elektrotechnické zariadenia), povedie to k *využívaniu slovenskej lacnej pracovnej sily*. Komparatívna výhoda lacnej pracovnej sily je však aktuálna len z krátkodobého hľadiska, keďže vstupom SR do EÚ sa bude úroveň miezd postupne približovať úrovni miezd v EÚ. Táto skutočnosť môže ešte viac prispieť k negatívnym účinkom, pretože zahraničný kapitál bude hľadať lacnejšie mzdové alternatívy smerom na východ (napríklad v Ukrajine), ale aj do takých krajín ako Rumunsko a Bulharsko. Dovoz produktov náročných

³ Až 70 % produkcie sa v automobilovom priemysle získava od vonkajších subdodávateľov.

na kvalifikovanú pracovnú silu a technologické služby (t. j. s vysokou mierou pridanej hodnoty) sa však zvýši, čím sa ďalej *prehľbi deficit obchodnej bilancie*.

Vstupom SR do EÚ sa zvýši prílev priamych zahraničných investícií, ktoré sa koncentrujú hlavne do odvetví *high-tech* a odvetví proexportne orientovaných. Na druhej strane, domáce firmy pôsobia v tzv. *low-tech* odvetviach a v odvetviach, ktorých produkcia sa orientuje hlavne na domáci trh. Tým sa *prehľbi duálny charakter ekonomiky*, čo bude mať negatívny vplyv na ekonomiku ako celok.

Výrazne rozdielne teritoriálne rozmiestnenie PZI v jednotlivých regiónoch (najmä koncentrácia v bratislavskom regióne) *prehľbi regionálne rozdiely* a zaostávanie okrajových regiónov. To však vytvorí príležitosť pre Slovensko, aby sa orientovalo na pomoc zo štrukturálnych fondov Európskej únie, ktorú znevýhodnené regióny budú môcť využiť. Vytvorenie predpokladov na prijatie štrukturálnych prostriedkov a nadštandardnú pripravenosť subjektov na predkladanie projektov možno považovať za hlavné priority, na ktoré by sa mala sústrediť pozornosť v najbližších dvoch rokoch pred vstupom SR do EÚ. Treba zabezpečiť formálne predpoklady (funkčné inštitucionálne štruktúry), zmobilizovať vnútorné zdroje (na spolufinancovanie), odborne pripraviť pracovníkov, robiť osvetu a školenie v regiónoch tak, aby dňom vstupu do EÚ boli schopné o pomoc sa uchádzať. Zároveň sa tu vytvorí priestor pre také projekty (budovanie infraštruktúry, budovanie technologických parkov), ktoré pritiahnu ďalších zahraničných investorov, a do tých odvetví, ktoré sú z hľadiska Slovenska perspektívne. Bez využitia tejto šance sa zaostávanie Slovenska za ostatnými regiónmi EÚ bude naďalej prehľbovať.

5. Odporúčania

Slovensko nevyhnutne potrebuje stratégiu ďalšieho rozvoja ekonomiky s presným definovaním odvetví, ktoré je potrebné ďalej rozvíjať, prípadne od základu vybudovať, a tých odvetví, ktoré treba naopak, utlmiť. Roky transformácie priniesli len udržiavanie štruktúry, ktorá tu existovala v minulosti (častokrát za výraznej štátnej podpory) a z ktorej sa odvíjajú dnešné problémy ekonomiky. Preto je potrebné, aby vláda SR okrem odvetví rozvoja priemyslu presne vymedzila a *definovala úlohu, ktorá bude pripadať na oblasť služieb*. V odvetví služieb je veľkou šancou využitie tých odvetví, ktoré majú vysokú pridanú hodnotu a nevyžadujú si veľké kapitálové zdroje, ktoré v ekonomike chýbajú, ale naopak, vyžadujú vstupy vysokokvalifikovanej pracovnej sily. Jednou z priorít v tejto stratégii by mal byť *rozvoj informačných technológií spojený s rozvojom informačnej spoločnosti*.

Za veľký prínos však nemožno považovať budovanie investícií na zelenej lúke, ktoré vyžadujú málo kvalifikovanú pracovnú silu, aj keď z oblasti informačného

priemyslu. V Českej republike bola za strategickú investíciu z oblasti *high-tech* označená napríklad továreň, v ktorej sa „skladajú“ elektronické súčiastky. Hoci tento typ investície je prínosom pre regióny, v ktorých je vysoká nezamestnanosť, z hľadiska perspektívy a budúcej konkurencieschopnosti Slovenska nezohráva rozhodujúcu úlohu. Slovensko by sa malo, naopak, orientovať na „neskromné“ investičné projekty, ku ktorým patrí vývoj, výroba a distribúcia softvéru. Vybudovanie *softvérových parkov* by zabránilo úniku mozgov a vytvorilo by podmienky na zamestnanie softvérových špecialistov priamo v domácej ekonomike. Zabránilo by aj skrytému úniku mozgov, ku ktorému dochádza zamestnávaním slovenských softvérových špecialistov v pobočkách zahraničných firiem, v rámci ktorých sa presúvajú do pobočiek v iných krajinách, kde pracujú na projektoch a po ich ukončení sa vracajú späť. Došlo by aj k efektívnej návratnosti financií vynaložených na vzdelanie týchto softvérových špecialistov, čím by sa zabránilo tomu, že študenti bezplatne študujúci na slovenských technických školách hodnotu do nich vloženú zúročujú v zahraničí.

Jednou z možností, ako využiť uvedený potenciál, je vybudovať softvérové parky na miestach s vysokou nezamestnanosťou, v blízkosti sídla technických univerzít a s dobre vybudovanou infraštruktúrou (najmä v oblasti telekomunikácií). Slovensko by tak mohlo konkurovať Maďarsku, ktoré je v tejto oblasti úspešné a vzhľadom na rozdiel v mzdových nákladoch a prevádzkových nákladoch by mohlo obstať v konkurencii aj voči obdobným centram umiestneným v susednom Rakúsku či Nemecku. Zároveň by takéto projekty umožnili návrat finančných prostriedkov investovaných do vzdelania softvérových inžinierov. Okrem toho budovanie informačného priemyslu umožní synergické efekty v ďalších odvetviach – najmä v elektronickom bankovníctve, elektronickom obchode, elektronickej podpore prepravy, riadení podnikov na diaľku, projektantských a konzultačných službách poskytovaných na diaľku, rozvoji *just-in-time* zásobovania, rozmachu vzdelávacích služieb poskytovaných na diaľku a pod. Rozvoj uvedenej oblasti si vyžaduje cieľnú účasť a politiku vlády.

Ďalej je potrebné, aby sa začala venovať pozornosť *investovaniu domácich subjektov v zahraničí*. Aj keď Slovensko nemá dostatok vlastných zdrojov na investovanie, odlev PZI zo silných firiem (aj so zahraničnou kapitálovou účasťou) môže prispieť k zvýšeniu exportu zo Slovenska (čo znamená pozitívny vplyv na obchodnú bilanciu). Zároveň spätná repatriácia zisku na Slovensko v neskorších fázach investície v zahraničí môže zmierniť nerovnováhu, ktorú spôsobí repatriácia zisku z podnikov so zahraničnou kapitálovou účasťou pôsobiacich v slovenskej ekonomike (repatriácia zisku narastá najmä v neskoršej etape pôsobenia investície v hostiteľskej krajine). Preto je potrebné vytvoriť predpoklady na odlev PZI (pozri príklad Maďarska, ktoré už začalo podporovať odlev PZI).

Vstup SR do EÚ by sa mal prejavíť podstatným nárastom prílevu PZI. Z krajín EÚ rozhodujúcu úlohu zohrávajú a naďalej budú zohrávať geograficky blízke krajiny, najmä Rakúsko a Nemecko. Pozícia SR ako hostiteľskej krajiny zaostáva za ostatnými kandidátskymi krajinami. Hlavné rozdiely medzi nimi, najmä pokiaľ ide o prilákanie PZI, odrážajú veľkosť ich trhu, kvalitu celkového podnikateľského prostredia, výšku mzdových nákladov, vybavenosť prírodnými zdrojmi, rozdielne privatizačné metódy a prístup na trh.

Pokiaľ ide o pozitívne účinky vstupu SR do EÚ v oblasti priamych zahraničných investícií, možno k nim zaradiť posilnenie politickej a ekonomickej stability, čo prispeje k nárastu prílevu PZI, k prilákaníu PZI aj z nečlenských štátov EÚ, k posilneniu finančnej stability a dôvery schopnosti krajiny, k silnejšiemu tlaku na boj proti korupcii a pozitívnemu vplyvu na životné prostredie.

Z negatívnych účinkov možno spomenúť odstránenie daňových motívov ponúkaných zahraničným investorom, z čoho vyplynie potreba nájsť iné motívy, ktoré prilákajú zahraničných investorov. K ďalším negatívnym účinkom možno zaradiť koncentráciu PZI iba do niekoľkých odvetví, čím sa zvýši citlivosť ekonomiky na zmeny vonkajšieho prostredia, využívanie lacnej pracovnej sily, ktorá je z dlhodobého hľadiska neperspektívnou strategickou výhodou Slovenska ako hostiteľskej krajiny, možné prehĺbenie deficitu obchodnej bilancie, vytvorenie duálneho charakteru ekonomiky, prehĺbenie regionálnych rozdielov.

Z perspektívneho hľadiska je nevyhnutné zmeniť tradičnú štruktúru ekonomiky a definovať úlohu, ktorú v nej budú zohrávať služby. Osobitne je potrebné venovať pozornosť odvetviám súvisiacim s informačnou spoločnosťou vrátane budovania *high-tech parkov* (napríklad softvérových). Politiku voči zahraničným investorom treba prepojiť s projektmi regionálneho rozvoja, na ktoré je možné použiť prostriedky zo štruktúrnych fondov EÚ, pravda, za predpokladu, že na predkladanie projektov sa subjekty dostatočne pripravujú. Osobitnú pozornosť treba venovať investovaniu domácich subjektov v zahraničí, aby sa zabezpečila rovnováha, pokiaľ ide o transfery spojené s PZI.

Došlo 24. 7. 2002

Literatúra

- [1] BALÁŽ, P. – VERČEK, P.: Globalizácia a globálna ekonomika – ich vplyv na vývoj svetového hospodárstva. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 49, 2001, č. 6, s. 1004 – 1029.
- [2] DÓHRN, R.: *The Impact of Trade and FDI on Cohesion. Final Report to the European Commission.* Essen: Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung e. V. 2001.

- [3] FERENČÍKOVÁ, S. – MOGYOROSIOVÁ, Z.: Priame zahraničné investície v SR z hľadiska perspektívneho vstupu do EÚ. In: Zhodnotenie dopadov vstupu SR do Európskej únie na výkonnosť a konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave 2002.
- [4] FERENČÍKOVÁ, S.: Conventional Wisdoms and Reality in Central and Eastern Europe. [Proceedings of the 2002 Annual Meeting of the Academy of International Business.] San Juan, Puerto Rico: AIB 2002.
- [5] JETRO White Paper on Foreign Direct Investment 2002 (Summary). Tokyo: JETRO 2002.
- [6] LOVINO, I.: EU-Member States Largest Foreign Direct Investors in Candidate Countries. Statistics in Focus, 2 – 24/2002.
- [7] New Report by the Economist Intelligence Unit: Foreign Investment Boom in Transition Economies Will Withstand Global Slowdown. Transition Newsletter, 2001, zv. 12, č. 4.
- [8] PASSERINI, P.: Income and Rate of Return from EU Foreign Direct Investments. Statistics in Focus, 2 – 24/2000.
- [9] PASSERINI, P.: Foreign Direct Investment: Main Actors in the EU Market and Role Played by Offshore Centres (1992 – 2000). Statistics in Focus, 2 – 37/2001.
- [10] ROSENBERG, M. a kol.: Vývojové tendencie svetového hospodárstva. Časť III. B. Bratislava: Ekonóm 2002.
- [11] ŠAKOVÁ, B.: Transnacionálne korporácie a ekonomický rast. Bratislava: Sprint 1998.
- [12] ŠÍBL, D. – ČIDEROVÁ, D.: Slovenská republika a Európska únia: Potrebujú sa navzájom? Očakávania – výhody – nevýhody. Bratislava: Eurounion 2002.
- [13] ŠIKULA, M.: Globalizácia – rázcestie civilizácie. Bratislava: Sprint 1999.
- [14] World Investment Report 2001 – Promoting Linkages. New York: UNCTAD 2001.

THE CONSEQUENCES OF SLOVAK ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT

Beáta ŠAKOVÁ – Heda HANSENOVÁ

From the Slovak point of view the European Union (EU) is the main source of foreign direct investment (FDI). The article analyses the position of the EU as a global investor, its position in candidate countries and Slovakia and describes possible consequences of EU investment flows on Slovak economy with regards future Slovak membership in the EU.

The Slovak accession to the EU should lead to substantial increase of FDI. Main countries that now play and will continue to play crucial role as investors are geographically proximate countries, namely Austria and Germany. The position of Slovakia as host country lags behind other candidates. Main differences in attracting FDI reflect their market size, the quality of business environment, labour costs, natural resources endowment, different privatisation methods and market access.

From the long-term perspective the Triad (USA, EU and Japan) is biggest provider as well as recipient of FDI. During 1998 – 2000 it accounted for three-quarters of global FDI inflows and 85 per cent of outflows, and for 59 per cent of inward and 78 per cent of outward FDI stocks. The share of the EU within the Triad has been increasing. The

position of the USA as largest outward investor has been taken over by the United Kingdom since 1999 and France in 2000. The EU remains dominant as both investor and recipient of FDI.

During last years the EU is accounting for 70 per cent of world FDI outflow out of which 68.7 per cent is invested in the EU itself. In 2000 intra-EU FDI flows accounted for 48 per cent of global FDI outflows. Biggest investors are France, the Netherlands, Germany and Austria. Three EU member countries, namely Germany, the Netherlands and France – provided candidate countries two thirds of FDI in 2000. France invested mainly in Poland, the Netherlands as well as Germany in Poland, Hungary and the Czech republic.

Slovakia as host nation participates on the global FDI inflows only by 0.003 per cent. Slovakia lags behind neighbouring countries. Three countries of the Central and Eastern Europe – Poland, the Czech republic and Russian federation attracted two thirds of the FDI flowing to the CEE region. The situation has changed in recent years due to privatisation that is short-term phenomena. The FDI stock in Slovakia reached record level however this amount is lower than annual FDI inflow reached by the Czech republic in last four years. Biggest investors in Slovakia include Germany and Austria.

The position of Slovakia as host nation according to inward FDI index calculated by UNCTAD is satisfactory and reached the level of 1, i. e. Slovakia was able to attract FDI with regard its economic strength in the world economy. However it lags behind the Czech republic, Poland, Baltic states and Bulgaria.

Central and Eastern European countries attracted in 2000 only 2 per cent of world FDI inflows. The EU serves as a main source for FDI in candidate countries accounting for 80 per cent.

The positive effects resulting from future EU membership in the area of foreign direct investment include strengthening of political and economic stability that will contribute to future FDI inflows, attracting FDI from non-member countries, strengthening financial stability and country's credibility, stronger anti-corruption pressure and positive influence on environment.

Negative effects include abolition of tax incentives offered to foreign investors (that will require finding new ways how to attract FDI). Other negative effects include FDI concentration into few industries that might lead to stronger sensitivity of economy on external environment changes, using cheap labour, which is not long-term strategic advantage of Slovakia as host nation, increased balance of trade deficit, the creation of dual-economy, deepening regional differencies.